

HEJ!

Välkommen till utställningen Ohtsedidh som berättar om samiska spår i Mellansverige. I utställningen kommer du att kunna läsa att samer har funnits och lämnat spår under flera hundratals år i Dalarna, Gävleborg och Västmanland.

Utställningens olika skärmar berättar om olika saker. I häftet du håller i handen finns en eller några frågor att svara på för varje skärm som finns i utställningen. Om du hittar den stora rubriken högst upp på varje textskärm så finns samma rubrik vid frågorna här i häftet. Och då förstår du var du kan hitta svaren!

I slutet av häftet kommer frågor samlat från alla textskärmar som du kan svara sant eller falskt på. Testa och se om du kan alla svaren utan att titta på textskärmarna igen.

Hoppas du får en trevlig stund i utställningen!

SAMER

På textskärmen med rubriken **Samer** berättas det att samer är ett urfolk. Varför är samer ett urfolk? Ringa in ditt svar.

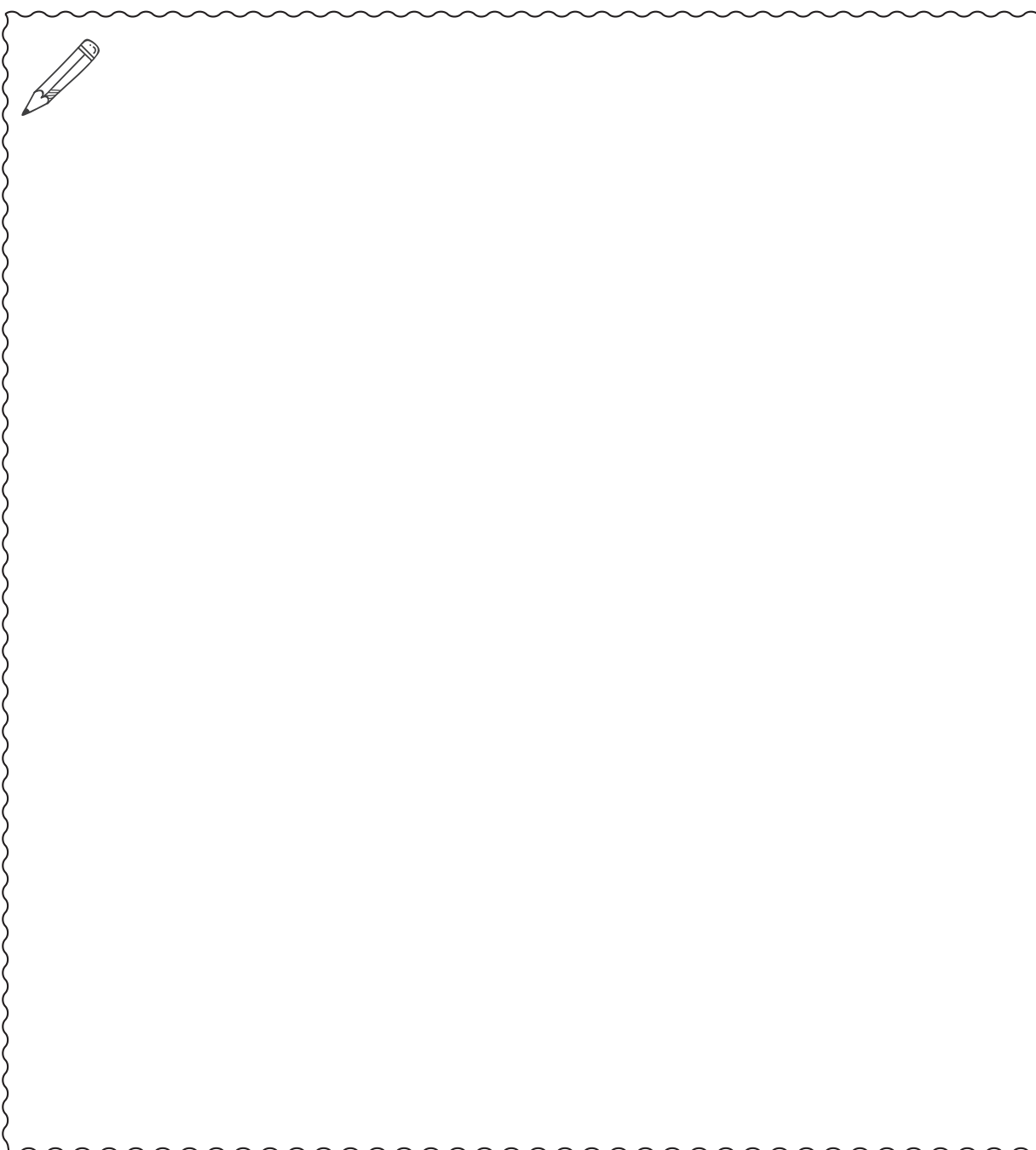
1. För att de första människorna på jorden var samer.
- x. För att samer är urmakare.
2. För att samer bott väldigt länge på samma plats, långt innan det fanns gränser, och för att de har eget språk och egen kultur.

KÅTAN

- På textskylten med rubriken **Kåtan** kan du läsa igenom texten och titta på bilderna. Det berättas att det finns olika regler som personer i kåtan måste följa. Kan du läsa varför det inte är bra att röra runt i elden? Ringa in ditt svar.
  1. För att elden skulle kunna slockna.
  - x. För att det kan fara iväg en gnista och få det att börja brinna i kåtan.
  2. För att veden skulle hamna huller om buller.
- Har du några regler i ditt hem? Något du måste göra eller inte får göra? Som till exempel att inte gå med skor inne? Saker som gör att det fungerar och får alla att trivas hemma hos dig? Skriv och rita en av era regler i rutan.

- Leta upp klyvstångskåtan bland bilderna. Titta på hur den ser ut och hur den skiljer sig från de andra kåtorna. Rita av klyvstångskåtan – om du vill kan du rita dig själv utanför kåtan!

DJUREN

- Läs texten som står på skärmen med rubriken **Djuren**. Här kan du lära dig flera sydsamiska ord för olika djur. Läs och försök att uttala orden på sydsamiska. Om du törs kan du göra det högt och inte bara i tanken.

Vill du höra hur det uttalas på riktigt? Om du har en platta eller en smartphone som du kan använda att läsa av QR-koden här bredvid kan du lyssna hur orden uttalas.

- Välj ett av djuren att rita av och skriv av det sydsamiska namnet på det.

- Renar som kan bli mammor kallas för renkor. Vet du att det går att mjölka en renko? Nedanför skärmen kan du känna på päls från en ren. Pälsen är mjuk och len och värmer bra under vintern. Det går att använda renskinn till många olika saker, bland annat till tältduk på kåtan och till att sy kläder och skor.

Det berättas i texten om hur familjen i Hålltjärn använde en del av sina renskinn. Men vad använde de renskinnen till? Ringa in ditt svar.

- 1. Som madrasser fyllda med vitmossa
- x. Som draperier inne i kåtan
- 2. Som gardiner

RELIGION

- Den här textskärmen med rubriken **Religion** berättar om den samiska religionen. Läs igenom texterna och titta på bilderna. Var tänkte samerna att deras gudar fanns? Ringa in ditt svar.

- 1. I en byggnad
- x. I människorna själva
- 2. I naturen

- Samerna har en speciell sång, vad kallas den?

- Ser du den lilla ritade bilden bredvid bilden på trumman? Det är en bild som kommer just från en samisk trumma. Ser du vilket djur som är avbildat? Kan du rita av djuret – tänk speciellt på hur hornen ser ut.

HISTORISKA KÄLLOR

- En historisk källa kan vara fotografier, en sparad tidning, sparade brev eller dagböcker. Det kan också vara böcker eller målade bilder. En bok eller ett brev kan berätta om tiden den skrevs i och kan därför berätta om hur det var att leva då. Det är därför det är så viktigt att gamla historiska källor sparas.

Varför finns det så få samiska skrivna källor bevarade? Ringa in ditt svar.

1. För att samer förr i tiden förde vidare sina kunskaper genom att berätta muntligt för varandra.
- x. För att allt har brunnit upp.
2. För att allt skriftligt material har tappats bort.

- På textskärmen kan du se flera brev. Breven skrevs på 1700-talet och finns sparade i ett arkiv som heter Riksarkivet. Några samer skrev breven till kungen.

Men varför skrev de breven, vad var det samerna ville? Ringa in ditt svar.

1. De ville att kungen skulle komma och hälsa på dem.
- x. De ville få tillstånd att flytta norrut.
2. De ville stanna på platsen där de bott i hundratals år.

- Du kanske skriver brev till någon brevkompis, mejlar eller tycker om att ta bilder med en kamera. Vad skulle du kunna tänka dig att spara för framtiden, som berättar något om ditt liv och om hur du har det?

Sätt kryss på saker som du skulle kunna tänka dig att spara för framtiden, du får sätta fler kryss. Är det något du absolut inte vill ska sparas för framtiden? Skriv på raden och förklara gärna varför.

- Dagbok
- Brev som du skrivit till någon
- Fotografier när du var liten
- Fotografier på dig nu
- Kopia av ditt Snapchat-konto

Det här vill jag absolut **inte** ska sparas från mitt liv:

SOCKENLAPPEN

- Under 1600-och 1700-talet tvingades samerna att flytta från platser där de bott under hela sitt liv. De tvingades bort från Mellansverige. Myndigheterna bestämde att de hörde hemma på platser de aldrig varit på och där de inte kände någon.

Var tyckte myndigheterna att samerna hörde hemma?

1. I Danmark
- x. I Stockholm
2. I norra Sverige

- På 1700-talet skrev samerna brev till kungen och protesterade. Breven kan du se på textskärmen om **Historiska källor**. Bönderna som bodde grannar med samerna hjälpte också till att protestera. Idag kanske vi inte skulle protestera mot en sådan orättvisa genom att skriva brev till kungen. Vad skulle vi idag kunna göra för att protestera mot orättvisor? Försök komma på minst två saker.

1. _____
_____

2. _____
_____

- Till slut bestämdes det att en samisk familj fick stanna i varje socken. En socken är ett äldre ord för ett område. Det var ett område runt en kyrka och alla som bodde runt samma kyrka tillhörde alltså samma socken. Att vara sockenlapp var att ha ett yrke och vara anställd för att göra saker åt bönderna i sin socken.

Vilka saker skulle en sockenlapp göra?

1. Städa och reparera kyrkan.
- x. Jaga björn och varg och slakta hästar.
2. Hjälpa bönderna att skörda åkrarna.

HANTVERK

- Textskärmen **hantverk** berättar om samernas hantverk. Vi flyttar oss tillbaka i historien till tiden när det inte fanns affärer. Då fick alla människor själva tillverka saker de behövde, bland annat kläder, skor och redskap. Vissa människor blev speciellt bra på att tillverka vissa saker.

Samerna var kända som skickliga hantverkare. Ett material som de ofta använde var renhorn. Renen är det enda hjortdjur där både ko och tjur har horn. Eftersom hornen faller av en gång om året blev det många horn som det gick att tillverka saker av.

Textskärmen berättar om några föremål som samer brukade tillverka av renhorn, vilka var det?

1. Knivskaft och skedar
  - x. Hårspännen och broscher
  2. Ljusstakar och små fat
- På bilderna på skärmen kan du se tre redskap som användes för att göra tenntråd. Tenntråden kunde sedan sys på en väska för att den skulle få fina mönster.

Kan du räkna hur många hål det finns på redskapet som är störst och är längst ner, som pilen pekar på? Hur många hål blev det?

Jag får det till ..... stycken hål.

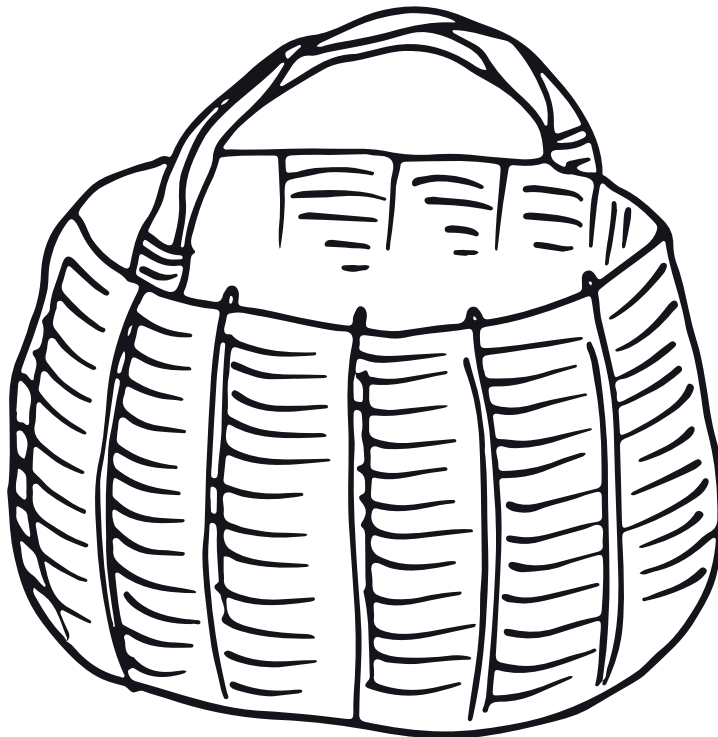

- Vad tror du att redskapen med hål i är gjorda av för material?

- Materialet till samernas hantverk kom från naturen. Vad användes för material för att göra korgar och för att fläta rep?

1. Halm
- x. Tunna trädgrenar
2. Trädrötter

SANT ELLER FALSKT?

- Nu kommer några frågor där du ska ringa in om påståendet är sant eller falskt. Alla svar finns att hitta på textskärmarna.

Det finns 5 nationella minoriteter i Sverige, samerna är en av dem	Sant	Falskt
Ett urfolk är ett folk som tillverkar ur (klockor)	Sant	Falskt
Spåren efter samernas kåtor kommer synas i all evighet	Sant	Falskt
Det är viktigt att låta bli elden i en kåta	Sant	Falskt
Vi vet inte vilket språk som samerna i Mellansverige talade förr	Sant	Falskt
I den samiska religionen finns bara en gud	Sant	Falskt
Svenska kyrkan förbjöd den samiska religionen	Sant	Falskt
Carl von Linné var en same	Sant	Falskt
Samerna skrev till kungen för att de ville flytta	Sant	Falskt
I Hälsingland har arkeologer grävt ut ett hus där det bott en sockenlapp	Sant	Falskt
Det finns samiska föremål i museernas samlingar	Sant	Falskt
Vinterskor av renskinn var inte särskilt bra skor	Sant	Falskt
Idag finns inga spår efter samer kvar i Mellansverige	Sant	Falskt

Detta pedagogiska material är producerat inom projektet Ohtsedidh – samiska kulturyttringar i Mellansverige. Projektet har varit ett treårigt samarbetsprojekt mellan Dalarnas museum, Stiftelsen Gaaltije, Sydsamisk kulturcentrum, Läns museet Gävleborg och Västmanlands läns museum. Projektet har ett nära samarbete med Idre sameby. Utöver de ingående parterna finansieras projektet av Kulturrådet, Region Dalarna, Region Gävleborg, Region Västmanland och Sametinget.

